

Книш Г.Я.

*магістр кафедри педагогіки та методики початкової освіти
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(halyna.knysh@dspu.edu.ua)*

Активізація словникового запасу молодших школярів при вивченні морфем

Встановлено, що навчальний предмет "Українська мова" містить низку матеріалів для формування компетентностей, ключових і предметних. Особливістю української мови є те, що одна з основних предметних компетентностей – комунікативна, одночасно належить і до ключових.

Матеріал, який подається дітям молодшого шкільного віку, має відповідати їхній попередній підготовці, розумовим і віковим компетенціям.

Компетентнісний підхід є вкрай необхідним у методиці навчання української мови і спрямовує професійну діяльність учителів на реалізацію головної мети навчання мови – розвиток особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечують високий рівень спілкування у різних життєвих ситуаціях.

Компетентність розуміється як соціальна норма, що передбачає знання, навички, вміння, спосіб діяльності та певний рівень досвіду. Компетентність не є характеристикою людини. Компетенція – це те, що робить людину в процесі трансформації у компетентність, а компетентність розуміється як здатність учня застосовувати набуті знання, вміння, способи діяльності та власний досвід на практиці. Компетентність є особистісним утворенням учня.

Для досягнення більш високого рівня розвитку учням необхідно мобілізувати всі свої попередні знання. Важливою умовою компетентнісного підходу до вивчення української мови в початковій школі є робота учнів над морфологічною будовою слова і словотвором.

Ключові слова: компетентність, особистість, морфологія, словотвір, слово, школярі.

Activation of the vocabulary of younger schoolchildren when learning morphemes

It has been established that the subject "Ukrainian language" contains a number of materials for the formation of competencies: key and subject. The peculiarity of the Ukrainian language is that the communicative competence, which is one of the main subject competences, is also a key competence.

The material presented to primary school children should correspond to their previous training. It is important that they meet the mental and age competencies of the child.

The competence approach is essential in the methodology of teaching the Ukrainian language and directs the professional activity of teachers to the realization of the main goal of language teaching - the development of a personality that has a system of knowledge, skills and abilities that ensure a high level of communication in different life situations. Methodological recommendations.

Competence is understood as a social norm that implies knowledge, skills, abilities, a way of doing things and a certain level of experience. Competence is not a characteristic of a person. Competence is what makes a person in the process of transformation into competence, and competence is understood as the ability of a learner to apply the acquired knowledge, skills, ways of working and own experience in practice. Competence is a personal formation of a learner.

To achieve a higher level of development, students need to mobilize all their previous knowledge. An important condition for a competency-based approach to learning the Ukrainian language in primary school is the work of students on the morphological structure of words and word formation.

Keywords: *competence, personality, morphology, word formation, word, schoolchildren.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що вивчення морфологічної інформації має широкий спектр освітніх і розвивальних можливостей. Засвоєння граматичних відомостей має значний вплив на загальний розвиток учнів, сприяє їхньому важливому інтелектуальному розвитку та створює сприятливі умови для формування теоретичного мислення дітей. Морфологічні знання є основою для розвитку орфографічних навичок, вони готують учнів до вивчення синтаксису, а також відкривають можливості уроків граматики для розвитку мовлення учнів і засвоєння численних правил користування мовою.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема ефективних підходів до навчання української мови в початкових класах у сучасній системі мовної освіти досліджувалася низкою науковців. До цієї проблеми зверталися: В. Бадер, О. Біляєв, А. Богуш, М. Вашуленко, В. Виноградов, І. Вихованець, О. Горошкіна, Т. Донченко, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Потебня, Т. Симоненко, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, Л. Щерба та інші педагоги й мовознавці.

Однак, як свідчать дослідження результатів навчання морфології, цей розділ програми з української мови, на жаль, не виконує своєї основної функції. За даними педагогічних експериментів, майже 30 % випускників початкової школи припускаються помилок у розпізнаванні морфологічних ознак частини мови чи об'єкта вивчення. Приблизно 35 % учнів плутають власне граматичні та неграматичні властивості слів, підміняють одну ознаку іншою або використовують не всі відомі формальні ознаки при визначенні частиномовної належності слова. Спостереження за практикою викладання цього розділу провідними учителями показують, що засвоєння лінгвістичних знань не викликає в учнів необхідного інтересу, рівень пізнавальної активності на уроках граматики низький, а процес засвоєння знань – формалізований.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними причинами незадовільних результатів навчання морфології є те, що при побудові системи її навчання недостатньо враховуються особливості мовленнєвого і розумового розвитку учнів, у більшості сучасних шкільних підручників пріоритет надається описово-класифікаційному підходу до аналізу мовних фактів, спостерігається значний вплив формалізму в засвоєнні знань учнями і їхніх знаннях; недостатнє опертя на мовленнєву практику учнів при вивченні граматичної теорії, внаслідок чого учні засвоюють закони мови поза межами комунікативної зручності та мовних потреб (Савченко, 1993: с. 67).

Перелічені факти негативно впливають на процес і результат засвоєння знань з морфології, що призводить до руйнування зв'язку,

правильного співвідношення між етапами вивчення морфології у школі, не даючи змоги створити необхідні умови для реалізації наступності та перспективності в освіті.

Традиційно наступність і перспективність розглядається насамперед на рівні співвідношення змісту, методів і форм організації навчання на суміжних етапах. Водночас зміни, які відбуваються в освітній сфері, вимагають нових підходів у розв'язанні цього питання. Таким чином, поява освітніх стандартів початкової та основної школи дозволяє підійти до розв'язання проблеми наступності та перспективності на більш високому концептуальному рівні, завдяки чому узгодження змісту освіти не відбувається в рамках окремого закладу освіти, певного навчального плану або вчителя, але встановлюється освітнім мінімумом, узгодженням вимог до випускників початкової школи (Пентилюк, 2010: с. 2) .

Крім того, освітні стандарти спричинили зміну провідних цілей навчання, визначили пріоритетним особистісно-орієнтований підхід у побудові системи навчання. У зв'язку з цим, враховуючи вікові закономірності розвитку дітей різного віку, особливого значення набувають можливості різних вікових періодів для формування тих чи тих психічних функцій, а також роль провідної діяльності у їх формуванні. Недооцінка закономірностей психолінгвістичного розвитку дитини нерідко проявляється у підвищенні інтенсивності процесу навчання, прагненні до передчасного формування низки навчальних умінь і навичок, що не тільки не сприяє їхньому повноцінному розвитку, але й уповільнює його. Орієнтація на пріоритет знань, незалежно від рівня розвитку дитини, залишає незмінними психічні процеси, на які орієнтується процес навчання. У результаті діти приходять до старшої школи з тими здібностями та навичками, якими повинен володіти учень, вступаючи у світ абстрактно-теоретичного мислення у теорії мови (Трофименко, 2007: с. 81).

У зв'язку з цим у розв'язанні проблеми наступності у навчанні рідної мови актуалізується психолінгвістичний аспект, який дає змогу підкреслити, що успіх у розв'язанні цих питань залежить не лише від

того, наскільки точно буде сформульовано зміст освіти в основній і старшій школі, а й від того, як навчальний процес забезпечує повний розвиток мовленнєвих здібностей дитини від одного рівня навчання до наступного. Тому перспективним визнається таке навчання, у процесі якого закладаються основи успішного розвитку учнів у майбутньому, тобто навчання, спрямоване на розвиток.

Висновки. Таким чином, реалізація функціонально-семантичного підходу в початковому курсі морфології дає можливість будувати навчальний процес на основі осмислення учнями власного мовленнєвого досвіду, шляхом моделювання різноманітних мовленнєвих ситуацій. Це, з одного боку, підвищує інтерес до вивчення рідної мови, а з іншого – дозволяє наблизити оволодіння граматичною теорією до потреб мовленнєвої практики, підійти до розуміння мовних закономірностей з погляду комунікативної доцільності. У результаті посилюється вербально-практична спрямованість курсу морфології, підпорядковується вивчення мовних закономірностей завданням формування комунікативно-мовних умінь і навичок, реалізується ефективний підхід до навчання рідної мови.

Список використаної літератури

1. Пентилюк, М. (2010). Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *Українська мова і література в школі*. № 2. С. 2–5.
2. Савченко, О.Я. (1993). Урок у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ : Освіта. 224 с.
3. Трофименко, С.В. (2007). Компетентнісний підхід до освітнього процесу як вимога сучасності. *Управління школою*. №19–21. С. 50–52.